

KAPUCÍNSKÉ DŘEVĚNÉ PODLAHY V PANSKÉM DOMĚ ČP. 128, ZVANÉM OHRAZENICE, V RATIBOŘSKÝCH HORÁCH

MARTIN EBEL

Capuchin wooden floors in mansion house Ohrazenice no. 128 in Ratibořské Hory

Two types of wooden floors have survived on the first floor of the Ohrazenice Mansion House in Ratibořské Hory (Tábor District). It was concluded that they are variants of the then popular 'Capuchin floors', although their many details shift the development further, representing a connecting link between grate Capuchin floors and parquet floors.

Keywords: Ratibořské Hory – Ohrazenice – parquet floor – Capuchin floors

V patře panského domu Ohrazenice v Ratibořských Horách (okr. Tábor) jsou zachovány dva typy dřevěných podlah. Ukázalo se, že se jedná o varianty, které sice vycházejí z tehdy oblíbených tzv. kapucínských podlah, avšak v řadě detailů posouvají vývoj dále, představují spojovací článek mezi podlahami kapucínskými roštovými a parketovými.

Klíčová slova: Ratibořské Hory – Ohrazenice – parketová podlaha – kapucínské podlahy

doi.org/10.56112/pp.2022.1.07

V panském domě, zvaném Ohrazenice, se dochovaly ve třech místnostech v prvním patře v torzálním stavu historické podlahy. Stav objektu ve fázi opravy umožňuje jejich bližší poznání, protože je patrné konstrukční řešení v rámci stropu. Ukázalo se, že se jedná o varianty, které sice vycházejí z tehdy oblíbených tzv. kapucínských podlah, avšak v řadě detailů posouvají vývoj dále, představují spojovací článek mezi podlahami kapucínskými roštovými a parketovými.¹⁾

Kapucínské roštové podlahy obecně jsou typem dřevěných podlah, které můžeme považovat za předchůdce parketových podlah. V českých zemích se objevují především od počátku 18. století ve vyšším prostředí. Základem podlahy byl obvykle rošt z trámů. Trámy nesoucí podlahu byly rozmístěny asi v metrových vzdálenostech od sebe a vzájemně byly rozepřeny po metrové vzdálenosti krátkými trámy, čímž vznikl pravidelný a pevný rošt mající pole o velikosti kolem čtverečního metru. Meziprostory trámového roštu byly vyplněny zasypaním do výše jeho horní hrany. Trámový rošt byl překryt rastrem z dubových prken o šířce stejné jako trámy – obvykle širokých kolem 15 cm (cca 6 palců). Dubová prkna měla po straně drážky či polodrážky. Do jednotlivých polí rastru byla jako výplň pokládána krátká prkna z měkkého dřeva s drážkami či polodrážkami, která vzájemně do sebe zapadala. Později byla tato krátká prkna z měkkého dřeva před položením slepována do jedné desky (obdobně jako byly řešeny tzv. truhlářské podlahy). Tyto desky měly po obvodu drážku či polodrážku, která zapadala do drážky/polodrážky dubových prken. Ve výsledku vznikla úhledná podlaha s pravidelným rozvržením. Měla několik variant odlišujících se podle směru orientace prken z měkkého dřeva tvořících výplň. S kapucínskými podlahami se můžeme setkat až do první poloviny 19. století, protože byly levnějším řešením oproti

parketovým tabulím, avšak v konstrukčním řešení, skrytém pod podlahou, docházelo ke změně.²⁾

Parketové podlahy se skládají z parket (nejčastěji čtvercových tabulí) zhotovených v truhlářské dílně (později ve strojové parketárně). Parkety mají po straně drážku pro dřevěné pero propojující sousední parkety. Jednotlivé parkety jsou přibity na hrubou podlahu (z nehoblovaných prken), která je připevněna na tlusté latě zvané polštáře uložené v zásypu mezi podlahovými trámy.

MÍSTNOST 2.3

Pokoj v patře jižní, starší části domu. Oproti klasickým kapucínským podlahám charakterizovaným výše lze konstatovat řadu odlišností. Na trámech podlahy (zde bez vzájemného rozepření proti obvyklé kapucínské podlaze

2) Hlubší poznání vývoje dřevěných podlah je teprve v počátcích, především terminologie bude vyžadovat další širší studium. K tématu a terminologii základně: M. Ebel – I. Krupičková, Parkety a parketářství, in: L. Hejtný – M. Ebel a kol., Stavební truhlářství a parketářství. Katalog k výstavě „Díl(n)a stavebního truhlářství. Praha – Plasy 2020, s. 160–201. Písemné prameny z prvních dvou třetin 19. století uvádějí řadu názvů dřevěných podlah, aniž by je objasňovaly jejich podobu, u mnoha názvů zatím ani nevíme, od kdy se používaly. Např. termín „kapucínská podlaha“ byl zatím zachycen jako nejstarší až k roku 1822 (Pohled – zámek, rešerše Luboše Lancingera). V literatuře se jako první relevantně dotkl tohoto typu podlah až J. P. Joendl roku 1840 (J. P. Joendl, Unterricht in der Land-Baukunst / Poučení o stavitelství pozemním. Praha 1840, s. 293 – německá verze, s. 278–279 – česká verze. Popisuje však především horní část kapucínských podlah a nazývá je „Rostboden“ (Štěpánkův překlad zní správně: „roštová“). V názvu „roštová“ můžeme cítit ještě reminiscenci na pokládání těchto podlah na rošt. Dle Joendla však byla kladena na polštáře, což je však prokazatelně mladší varianta platná spíše až pro 19. století. Roku 1865 Niklas a Šanda vydali v upravené podobě tuto knihu a tentýž typ podlahy nazývají výlučně „krčkovou“ či „kapucínskou“ (J. Niklas – F. Šanda, J. P. Joendlovo Poučení o stavitelství pozemním. Praha 1865, s. 105); toto označení opisovala veškerá pozdější literatura. Termín „roštová“ se vytratil, zřejmě postupně upadl v zapomnění, protože konstrukce trámového roštu schovaného pod podlahou mohla být v této době již zapomenuta.

1) Děkuji Pavlu Filipovi za poskytnutí veškerých podkladů – v tomto článku publikovaných fotografií a nákresu.

Obr. 1: Ratibořské Hory (okres Tábor), panský dům čp. 128, zvaný Ohrazenice, místnost 2.3: a – varianta kapucínské podlahy s roštem z dubových fošen na výšku. Kolem roku 1780;

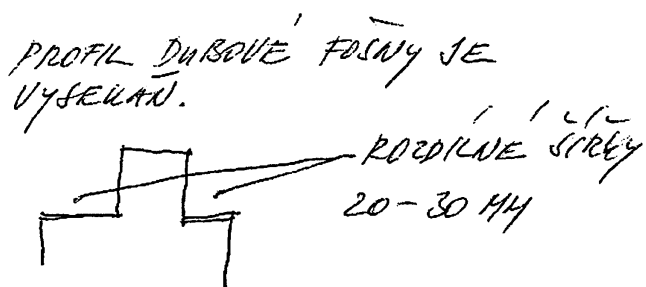
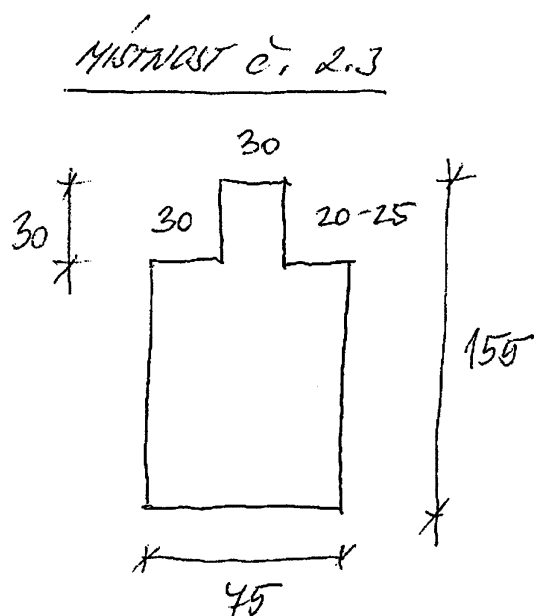
b – horní (zeslabené) části dubových fošen se propisují jako 3 cm široké pásky. Kolem roku 1780. Stav 12. 10. 2020;

c – místnost 2.3 s částečně odhalenou konstrukcí podlahy. Kolem roku 1780. Stav 12. 10. 2020;

d – detail konstrukce s dubovými fošny na výšku. Kolem roku 1780. Stav 12. 10. 2020 (všechna foto i kresby P. Filip).

FORMÁTY DESEK 945 X 945,
U ZDI' JSOU ROZMERY VEŠKÉ

Obr. 2: Ratibořské Hory, panský dům čp. 128, zvaný Ohrazenice, místnost 2.3. Dubové fošny roštu (kresba z roku 2021).

a bez zásypu) byl vytvořen částečně zapuštěný pravidelný rastr ze silných třípalcových dubových fošen položených na výšku (výška cca 15,5 cm, šířka 7,5 cm) – dlouhé fošny byly položeny příčně na trámy podlahy, krátké fošny stejné výšky i šířky je rozpíraly. Všechny dubové fošny měly svrchu vysekány po obou stranách polodrážky do hloubky cca 3 cm, které umožňovaly položení desek o velikosti cca 95×95 cm (tj. 3×3 dolnorakouské stopy). Desky vznikly slepením několika prken z měkkého dřeva a neměly žádnou drážku. K roštu z fošen byly připevněny kovářsky zhotovenými hřebíky. U položené podlahy byla z dubových fošen patrná jen střední část o šířce cca 3 cm, která vytvářela pravidelný rytmus kontrastem linií z dubu a ploch z měkkého dřeva. Desky mají směr dřeva souběžný s krátkými dubovými rozpíracími fošnami.

MÍSTNOSTI 2. 8. A 2.9

Obr. 3: Ratibořské Hory, panský dům čp. 128, zvaný Ohrazenice, místnost 2.8. Opuštěný roštový systém u kapucínských podlah. Kolem roku 1805. Stav 24. 4. 2019.

Podlaha vizuálně připomínající kapucínské podlahy, avšak s otočením rastru o 45 stupňů proti stěně, má proti klasické kapucínské podlaze s roštem podstatné odchylky. Podlahové trámy s podbitím, na nich zásyp do horní líce stropních trámů. Na podlahových trámech a zásypu nezávisle a pod úhlem 45 stupňů položený rastr z trámků z měkkého dřeva (šířka 6,5 cm, výška 6 cm). Po stranách trámků jsou excentricky (v horní části) drážky. Do drážek jsou vpasovány slepované desky z měkkého dřeva o tloušťce 3 cm. Desky byly po obvodu zeslabeny, aby zapadly do drážky trámků. Uprostřed desky je zespodu zapuštěný svlak opírající se o zásyp níže, a bránící tak proslápnutí desky. V místnosti 2.9 byly velikosti desek cca 74×74 cm. Orientace desek zasazených do drážek se střídá – sousední pole jsou pootočená proti sobě o 90°.

SHRNUTÍ

Obě varianty podlah vizuálně vycházejí sice z kapucínských podlah, avšak mají svá specifika, která bylo možno poznat s ohledem na havarijní stav objektu.

V prvním případě (2.3) je základem rošt z dubových fošen na výšku přímo založený na podlahových trámech, který vytvořil pravidelný rastr (nikoli rošt z trámů). Navenek z líce se tento podtyp projevuje velmi subtilními „pásky“ mezi jednotlivými poli podlahy (avšak jedná se

Obr. 4: Ratibořské Hory, panský dům čp. 128, zvaný Ohrazenice, místnost 2.9. Kolem roku 1805: a – stav 2. 7. 2020;

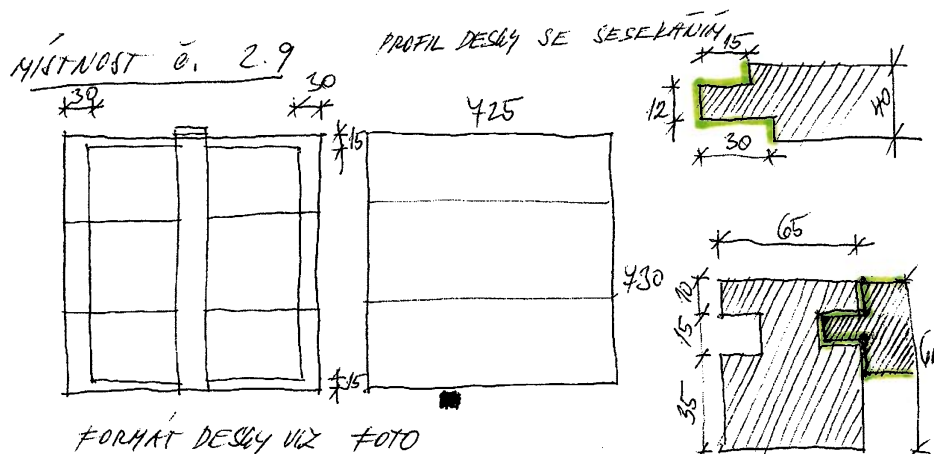
b – stav 23. 11. 2020.

c – rub desky se zapuštěným svlakem, kolem roku 1805. Stav 27. 3. 2021.

o nahoře zeslabené třípalcové fošny na výšku). Vznikl tak úsporný, avšak staticky velmi pevný pravidelný rastr. Analogii k tomuto řešení zatím neznáme, nelze ji však do budoucna vyloučit. Datování podlahy do samého konce sedmdesátých let 18. století vyplývá jak z dendrochronologických dat krovu, tak i z písemných pramenů.

Podlahy v místnostech 2.8 a 2.9 vznikly v polovině prvního desetiletí 19. století (krov nad touto částí budovy

Obr. 5: Ratibořské Hory, panský dům čp. 128, zvaný Ohrazenice, místnost 2. 9. Schéma trámek a desek na podlaže (kresba z roku 2021).

je dendrochronologicky datován do let 1802–1804). Vizualně se kapucínskými podlahami blíží, ale nemají podlahový rošt. Konstrukce podlahy je nezávislá na trámové konstrukci nesoucí podlahu (podlahy jsou de facto „plovoucí“). V případě Ohrazenic chybí hrubá podlaha, celá konstrukce je přímo položena na trámy se zášypem. Známe další analogie s pootočením podlahy vypadající jako kapucínská o 45 stupňů, avšak s odchylkami – jsou položeny buď na hrubou podlahu (Plasy – prelatura, přízemí, 1835) či na starší podlahu (Barchov – zámek), u těchto dvou podlah je rastr dubových prken širší, než v Ohrazenicích a de facto se vizuálně blíží předlohám z 18. století až na pootočení proti stěně.

K pootočení rastru o 45 stupňů docházelo s největší pravděpodobností pod vlivem rozmáhajících se parketových podlah s (ondřejským) křížem, u kterých jsou dominantní diagonály. Jedná se o další úkrok od podlah kapucínských založených na roštu a s ohledem na princip by

tato podlaha měla být řazena spíše k parketovým.

Zachované podlahy v Ohrazenicích jsou rozhodně velmi cenným zástupcem vývoje dřevěných podlah na přelomu 18. a 19. století před hromadným nástupem parketových podlah. Jejich poznání umožnilo další hlubší vhled do vývoje dřevěných podlah, naše znalosti jsou však zatím značně torzální a lze předpokládat další upřesňování.

Podlahy v Ohrazenicích zaslouhují zachování, byť se dochovály v neúplném stavu. Při vzniku těchto typů podlah bylo

pro objednatele podstatné, že vynaložením nepříliš vysokých nákladů bylo možno značně povýšit kvalitu interiéru proti běžné prkenné (například truhlářské) podlaže.

Příprava textu byla podpořena programem MK ČR NAKI II., ident. č. projektu: DG18P02OVV038 (Tradiční stavitelství).

PHDR. MARTIN EBEL, PH.D.: NÁRODNÍ TECHNICKÉ MUZEUM, KOSTELNÍ 42, PRAHA 7
MARTIN.EBEL@NTM.CZ

LITERATURA

- Ebel, M. – Krupičková, I. 2020: Parkety a parketářství, in: L. Hejný – M. Ebel a kol., Stavební truhlářství a parketářství. Katalog k výstavě „Díl(n)a stavebního truhlářství. Praha – Plasy, s. 160–201.
Jöndl (též Joendl), J. P. 1840: Unterricht in der Land-Baukunst / Poučení o stavitelství pozemním. Praha (německá i česká verze).
Niklas, J. – Šanda, F. 1865: J. P. Jöndlovo Poučení o stavitelství pozemním. Praha.

DIE HÖLZERNEN KAPUZINERFUSSBÖDEN IM HERRENHAUS OHRAZENICE NR.-KONSKR. 128 IN RATIBOŘSKÉ HORY

Im Obergeschoss des Herrenhauses Ohrazenice (Gem. Ratibořské Hory [Bergstädtl], Bez. Tábor) sind zwei Holzfußbodentypen erhalten, die von den sog. Kapuzinerfußböden hergeleitet sind, zeigen aber mehrere Konstruktionsunterschiede, die mit Rücksicht zum Zustand des Gebäudes vor der Renovierung deutlich sind. Den älteren Fußboden (Raum 2.3), gegen 1780, bilden Weichholzplatten im Raster aus den hochkant gelegten Eichenbohlen. Beide jüngeren Fußböden (Räume 2.8, 2.9), gegen 1805, bilden Weichholzplatten im Raster aus Kantholz mit Seitennuten, ohne Rost. Der Fußboden ist im Winkel 45° gegen die Wand gelegt, eine Lösung des 18. Jahrhunderts unter Einfluss von Parkettböden.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Ohrazenice (Gem. Ratibořské Hory [Bergstädtl], Bez. Tábor), Herrenhaus Nr.-Konskr. 128, Raum 2.3: a – Kapuzinerfußbodenvariante mit

hochkant gelegtem Eichenholzbohlenrost, gegen 1780; b – Obere (verjüngte) Teile der Eichenbohlen erscheinen als 3 cm breite Bänder, gegen 1780, Zustand am 12. 10. 2020; c – Raum 2.3 mit der z. T. abgedeckten Fußbodenkonstruktion, gegen 1780, Zustand am 12. 10. 2020; d – Konstruktionsdetail mit hochkant gelegten Eichenbohlen, gegen 1780, Zustand am 12. 10. 2020 (alle Fotos und Zeichnungen P. Filip).

Abb. 2: Ohrazenice, Herrenhaus, Raum 2.3, Eichenbohlen vom Rost (Zeichnung 2021).

Abb. 3: Ohrazenice, Herrenhaus, Raum 2.8, Verzicht auf Rostsystem bei den Kapuzinerfußböden, gegen 1805, Zustand am 24. 4. 2019.

Abb. 4: Ohrazenice, Herrenhaus, Raum 2.9, gegen 1805: a – Zustand am 2. 7. 2020; b – Zustand am 23. 11. 2020; c – Rückseite der Platte mit versenkter Gratleiste, gegen 1805, Zustand am 27. 3. 2021.

Abb. 5: Ohrazenice, Herrenhaus, Raum 2. 9. Schema der Fußbodenkant-hölzer und -platten (Zeichnung 2021).

(Übersetzung Jindřich Noll)